

U Z N E S E N I E

Najvyšší súd Slovenskej republiky v právnej veci žalobcov **1/ M. H.**, bývajúceho v L. a **2/ D. B.**, rod. H., bývajúcej v H., oboch zastúpených JUDr. D. S., advokátkou so sídlom v P., proti žalovanej **JUDr. V. M.**, rod. H., bývajúcej v B., zastúpenej JUDr. M. C., advokátom so sídlom v B., **o určenie neplatnosti závetu a vydedenia**, vedenej na Okresnom súde Trnava pod sp.zn. 8 C 116/2005, o dovolaní žalobcov proti rozsudku Krajského súdu v Trnave z 27. novembra 2008 sp.zn. 9 CoD 31/2008 rozhodol

t a k t o :

Najvyšší súd Slovenskej republiky rozsudok Krajského súdu v Trnave z 27. novembra 2008 sp.zn. 9 CoD 31/2008 v zmeňujúcom výroku vo veci samej, ktorým bol zamietnutý návrh o určenie neplatnosti alografného závetu a listiny o vydedení zo dňa X. a vo výroku o trovách konania **z r u š u j e** a vec mu v rozsahu zrušenia vracia na ďalšie konanie.

O d ô v o d n e n i e

Žalobou podanou na Okresnom súde Trnava 3. októbra 2005 sa žalobcovia domáhali voči žalovanej určenia neplatnosti prejavov vôle poručiteľa A. H. (otca žalobcov a žalovanej), zomrelého X., a to určenia neplatnosti závetu a vydedenia, obsiahnutých v jednej listine s dátumom jej podpísania X. Neplatnosť závetu napísaného na písacom stroji (alografného závetu, t.j. závetu nenapísaného vlastnou rukou poručiteľa) odôvodňovali tým, že v listine závetu je až pod podpismi poručiteľa a svedkov umiestnené vyhlásenie svedkov, že poručiteľ pred nimi ako súčasne prítomnými prejavil, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu. Poukazovali tiež na to, že podpis poručiteľa nie je pravý a že aj v prípade pravosti tohto podpisu je tu pochybnosť, či prvá strana listiny závetu je prejavom vôle poručiteľa, keďže túto stranu mohla žalovaná kedykoľvek prepísať a pripojiť k druhej strane listiny závetu, na ktorej sa nachádzajú podpisy. Neplatnosť vydedenia odôvodňovali neexistenciou použitých dôvodov o neposkytovaní potrebnej pomoci poručiteľovi v chorobe a starobe a o neprejavovaní opravdivého záujmu o poručiteľa. V priebehu konania doplnili svoje tvrdenia

o neplatnosti závetu ďalšími dôvodmi a to že v záвете sa uvádza, že ho závetca spisuje za prítomnosti svedkov, hoci svedkovia potvrdili, že pri spisovaní závetu neboli prítomní, že vzhľadom na použitú terminológiu z občianskeho práva, ktorú poručiteľ neovládal, je vylúčené, aby spísal predložený závet, a že dva listy formátu A4, z ktorých pozostáva listina závetu, neboli spojené tak, aby nebolo možné prvý list vymeniť (boli spojené tromi spinkami). Zároveň rozšírili návrh aj o určenie, že dôvody vydedenia nie sú dané, pričom súd prvého stupňa túto zmenu návrhu pripustil.

Okresný súd Trnava rozsudkom z 5. júna 2007 č.k. 8 C 116/2005-102 žalobe v časti o určenie neplatnosti závetu a vydedenia vyhovel a vo zvyšku (v časti o určenie, že dôvody vydedenia nie sú dané) žalobu zamietol. Zároveň rozhodol, že žiaden z účastníkov nemá právo na náhradu trov konania. Neplatnosť závetu a vydedenia odôvodnil jednak tým, že podpisy svedkov nie sú na druhej strane listiny závetu (druhom liste) uvedené úplne na záver textu (sú nad textom, v zmysle ktorého svedkovia svojimi podpismi potvrdili, že poručiteľ pred nimi závet vlastnoručne podpísal a prejavil, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu), a tiež tým, že listina závetu pozostáva z dvoch samostatných listov, pričom tieto listy nie sú spojené takým spôsobom, aby ich nebolo možné od seba vzájomne oddeliť. Vyslovil názor, že záujem právnej istoty vyžaduje buď také spojenie jednotlivých listov závetu, aby ich nebolo možné od seba oddeliť, alebo ich samostatné podpísanie poručiteľom a svedkami. Zamietnutie žaloby v časti o určenie neexistencie dôvodov vydedenia odôvodnil nedostatkom naliehavého právneho záujmu na takomto určení a to vzhľadom na neplatnosť samotného vydedenia.

Krajský súd v Trnave ako súd odvolací na odvolanie žalobcov i žalovanej rozsudkom z 27. novembra 2008 sp.zn. 9 CoD 31/2008 rozsudok súdu prvého stupňa zmenil tak, že žalobu o určenie neplatnosti závetu a vydedenia zamietol a určil, že dôvody vydedenia žalobcov v listine o vydedení zo dňa X. nie sú dané. Samostatným výrokom rozhodol, že žiaden z účastníkov nemá právo na náhradu trov konania. Na rozdiel od súdu prvého stupňa dospel k záveru, že závet spĺňa všetky zákonom požadované náležitosti pre platnosť tohto právneho úkonu. Za dôvod neplatnosti závetu nepovažoval klauzulu nachádzajúcu sa pod podpismi poručiteľa a svedkov, pretože bola podľa neho nadbytočná pre duplicitu, keďže už v úvode závetu poručiteľ uviedol, že závet obsahuje prejav jeho poslednej vôle. Nestotožnil sa ani so záverom súdu prvého stupňa o nedostatočnom zviazaní dvoch listov závetu ako ďalšom dôvode neplatnosti tohto právneho úkonu. Vyslovil názor, že zopnutie listov pomocou

spínacieho strojčeka spinkami na troch miestach je pre platnosť závetu dostatočné. Poukázal tiež na to, že neboli predložené žiadne konkrétne dôkazy o tom, že by prvý list závetu bol vymenený. Určenie neexistencie dôvodov vydedenia odôvodnil ich nedostatočnou konkretizáciou.

Proti tomuto rozsudku odvolacieho súdu podali dovolanie žalobcovia. Dovoláním napadli zmeňujúci výrok rozsudku odvolacieho súdu, ktorým bola zamietnutá ich žaloba. Žiadali, aby dovolací súd rozsudok odvolacieho súdu v napadnutom výroku zmenil a určil neplatnosť závetu a vydedenia. Dovolanie odôvodnili nesprávnym právnym posúdením veci odvolacím súdom v otázke platnosti týchto právnych úkonov. Dôvody neplatnosti závetu a vydedenia, uvedené v žalobe a v priebehu konania doplnili poukazom na to, že žalovaná predložila v dedičskom konaní listinu závetu, obsahom ktorej bolo aj vydedenie, až 26.5.2005, teda takmer X. roky po smrti poručiteľa, pričom túto listinu mala u seba od pohrebu poručiteľa a takisto mala vo svojej držbe aj písací stroj, na ktorom bol závet napísaný.

Žalovaná sa k podanému dovolaniu písomne nevyjadrila.

Najvyšší súd Slovenskej republiky ako súd dovolací (§ 10a ods. 1 O.s.p.) po zistení, že dovolanie bolo podané proti právoplatnému rozsudku odvolacieho súdu oprávnenými osobami (účastníkmi konania) v zákonnej lehote a že ide o rozsudok, proti ktorému je v zmeňujúcom zamietajúcom výroku vo veci samej prípustné (§ 238 ods. 1 O.s.p.) bez nariadenia dovolacieho pojednávania (§ 243a ods. 1 O.s.p.), preskúmal rozsudok odvolacieho súdu a dospel k záveru, že ho treba zrušiť (§ 243b ods. 2 O.s.p.).

Najvyšší súd predovšetkým z úradnej povinnosti skúmal existenciu vád konania taxatívne vymedzených v ustanovení § 237 O.s.p. a iných vád, ktoré mohli mať za následok nesprávne rozhodnutie vo veci, aj keď neboli dovolateľom namietané. Zistil, že z obsahu spisu žiadne takéto vady nevyplývajú. Následne sa zaoberal správnosťou napadnutého rozsudku z hľadiska uplatneného dovolacieho dôvodu, t.j. či rozhodnutie odvolacieho súdu spočíva na nesprávnom právnom posúdení veci. Nesprávnym právnym posúdením veci je omyl súdu pri aplikácii práva na zistený skutkový stav, ku ktorému môže dôjsť buď použitím iného právneho predpisu, než ktorý mal byť správne použitý, alebo síce použitím správneho právneho predpisu, ale jeho nesprávnym výkladom alebo nesprávnym uplatnením.

V prejednávanej veci bolo zo skutkového hľadiska zistené, že účastníci sú deťmi poručiteľa A. H., zomrelého X., po ktorom bolo uznesením Okresného súdu Piešťany zo dňa 11.7.2001 začaté dedičské konanie vedené pôvodne pod sp.zn. 8 D 728/01 a teraz vedené pod sp.zn. 4 D 59/2008, že žalovaná v dedičskom konaní predložila dňa 26.5.2005 listinu pozostávajúcu z dvoch listov zopnutých na troch miestach spinkami, napísanú písacím strojom a označenú ako závet, obsahom ktorého je aj vydedenie žalobcov, že v texte závetu sa uvádza, že ho spísal poručiteľ na svojom písacom stroji za prítomnosti troch svedkov a to Ľ. H., L. H. a P. K., že synovi M. H. (žalobcovi 1/) započítava poručiteľ finančné dary 200 000,- - Sk a dcére D. B. (žalobkyni 2/) započítava finančné dary 80 000,- Sk a keďže ďalšia dcéra JUDr. V. M. (žalovaná) nebola finančne obdarovaná, odkazuje jej svoje podiely na v závete bližšie špecifikovaných nehnuteľnostiach, a že jeho deti D. B. a M. H. mu v rozpore s dobrými mravmi neposkytli potrebnú pomoc v starobe a chorobe a trvalo o neho neprejavujú opravdivý záujem a preto ani nemôžu byť dedičmi po jeho smrti. Závet je podpísaný na druhom liste poručiteľom a tromi svedkami s dátumom X., pričom pod podpismi sa ešte nachádza text v znení: „Potvrdzujeme svojimi podpismi, že p. A. H., pred nami súčasne prítomnými svedkami vyššie uvedený závet dnes vlastnoručne podpísal a výslovne prejavil, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu. Prečítané nahlas Ľ. H.“. Uznesením Okresného súdu Trnava z 18.8.2005 č.k. D 728/2001-148 boli žalobcovia odkázaní na podanie žaloby o určenie neplatnosti závetu. Ďalej bolo zistené, že poručiteľ predložil svedkom závetu na podpis už napísaný - pripravený závet, a že po jeho prečítaní svedkyňou H. a podpísaní ho vložil do obálky a dal tejto svedkyni s tým, aby ho po jeho smrti odovzdala žalovanej.

Okrem náležitostí závetu vyplývajúcich z ustanovenia § 476 ods. 2 Obč. zákonníka, t.j. že v závete musí byť uvedený deň, mesiac a rok, kedy bol podpísaný, ustanovenie § 476b Obč. zákonníka pre platnosť závetu nenapísaného vlastnou rukou poručiteľa (alografného závetu) vyžaduje, aby ho poručiteľ podpísal vlastnou rukou a aby pred dvoma súčasne prítomnými svedkami výslovne prejavil, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu, a aby ho podpísali aj svedkovia (tieto požiadavky musí spĺňať aj vydedenie). Svedkovia nemusia poznať obsah závetu a nemusia byť prítomní pri samotnom spísaní závetu. Nemusia byť ani prítomní pri podpise závetu poručiteľom. Ich prítomnosť, a to súčasnú, vyžaduje zákon iba pri výslovnom prejave poručiteľa, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu, pričom v bezprostrednej nadväznosti na tento prejav poručiteľa musia listinu podpísať.

Výslovný prejav vôle poručiťa o tom, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu, môže byť urobený ústne, písomne, prípadne aj iným jednoznačným, nesporným a pochybnosti nevzbudzujúcim spôsobom. Pre platnosť závetu nie je nevyhnutné, aby bolo priamo v jeho texte uvedené, že poručiť pred oboma svedkami súčasne prítomnými výslovne prejavil, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu. Rozhodujúce je, či sa tak fakticky stalo. Práve svedkovia závetu sú povolaní k tomu, aby o tom podali svedectvo.

Pokiaľ preto odvolací súd tú okolnosť, že až pod podpismi svedkov sa nachádzal text, obsahom ktorého bolo potvrdenie svedkov, že poručiť pred nimi výslovne prejavil, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu, nepovažoval za dôvod neplatnosti závetu, resp. túto klauzulu považoval za nadbytočnú, bol tento jeho právny záver správny. Nesprávnym však bol jeho záver podľa ktorého je pre platnosť závetu bez ďalšieho dostatočné spojenie dvoch listov závetu spinkami pomocou spínacieho strojčeka. Rozhodujúcou otázkou, od riešenia ktorej bolo závislé správne právne posúdenie veci odvolacím súdom, tak bola otázka, aké právne následky z hľadiska platnosti závetu má okolnosť, že jednotlivé listy, z ktorých pozostáva listina závetu, sú spojené takým spôsobom, ktorý umožňuje ich pomerne ľahkú a zároveň ťažko zistiteľnú zámenu, prípadne že nie sú vôbec spojené. Účelom prísnych zákonných požiadaviek na formálne a obsahové náležitosti závetu je naplnenie poslednej vôle poručiťa a ochrana dedičov so zreteľom na skutočnosť, že účinky závetu nastávajú v čase, keď sa k nemu už poručiť nemôže vyjadriť. Naplnenie tohto účelu by mohlo byť zmarené, resp. značne oslabené, ak by sa mal bez ďalšieho považovať za platný závet obsiahnutý v listine pozostávajúcej z viacerých nespojených, prípadne len jednoducho (nie pevne) spojených listov, z ktorých je poručiťom a svedkami podpísaný len posledný list.

Príslušné ustanovenia Občianskeho zákonníka upravujúce náležitosti závetu, používajú termín listina závetu, neriešia však otázku viacerých listov tvoriacich túto listinu. Nestanovujú žiadnu požiadavku na spojenie viacerých listov listiny závetu, ani na spôsob tohto spojenia. Podľa názoru dovolacieho súdu neprichádza do úvahy riešenie tejto otázky obdobným spôsobom, akým bola riešená judikatúrou v súvislosti s listinou obsahujúcou zmluvu o prevode nehnuteľnosti v stanovisku publikovanom v Zbierke stanovísk Najvyššieho súdu a rozhodnutí súdov Slovenskej republiky, ročník 2001, zošit 4, pod č. 69, v zmysle ktorého pokiaľ zmluvu o prevode nehnuteľnosti, vrátane jej nedielných príloh, tvorí viac ako jeden list, musia byť všetky tieto jednotlivé hárky pevne spojené (zošité) tak, aby tvorili technickú jednotu listiny, a to pod následkom neplatnosti právneho úkonu, ak by tomu

tak nebolo. Výklad, ktorý by vyžadoval, aby jednotlivé listy závetu boli pevne spojené (zošité) a to pod následkom neplatnosti závetu, ak by takéto pevné spojenie nebolo urobené, by presahoval rámec platnej právnej úpravy určujúcej náležitosti závetu a zasiahol by do právnej istoty účastníkov občianskoprávných vzťahov pre oblasť dedenia. Zároveň by prakticky znamenal faktické zúženie možnosti zriadenia závetu so zreteľom na skutočnosť, že pojem listiny nie je právom výslovne definovaný, a že pokiaľ pre listinu je všeobecným ekvivalentom slovo písomnosť, teda čokoľvek písané, potom podľa právnej teórie aj praxe spôsobilou náhradou listiny v klasickom slova zmysle (papierovej, pergamenovej a pod.) je akékoľvek iné hmotné médium, na ktorom možno zachytiť písomný prejav, napr. aj drevo, umelá hmota, textilná látka. Je zrejmé, že povaha niektorých takýchto hmotných médií by pevné spojenie spôsobom zošitia, resp. ani iným spôsobom neumožňovala.

Výklad vyžadujúci pevné spojenie (zošitie) jednotlivých listov závetu nemožno vyvodit' ani s použitím analógie poukazujúcej na výslovné riešenie tejto otázky v § 44 ods. 3 zákona č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok), podľa ktorého ak notársku listinu tvorí niekoľko listov alebo hárkov, musia byť zošité šnúrou, ktorej voľné konce sa prekryjú nálepkou opatrenou odtlačkom úradnej pečiatky. Notárske listiny majú totiž povahu verejných listín a sú spisované notármi v rámci výkonu notárskej činnosti, ktorí pre dodržanie postupu vyplývajúceho z uvedeného ustanovenia majú potrebné technické možnosti. Okrem toho táto úprava len pre prípady notárskych listín nasvedčuje tomu, že jej absencia v prípade závetu nie je medzerou zákona, ale zámerom nesťažovať technické možnosti zriadenia závetu.

Otázku právnych následkov spojenia jednotlivých listov závetu, ktoré nie sú pevne spojené, resp. nie sú vôbec spojené, možno riešiť použitím historického výkladu porovnávajúceho zároveň rozdielnosť právnych úprav v období právneho dualizmu súkromného práva, existujúceho v bývalej Čsl. republike do 31.12.1950. Rakúsky všeobecný občiansky zákonník (ABGB) z roku 1811, platný na území Čiech a Moravy do uvedeného dátumu, vymedzoval požiadavky pre závet napísaný vlastnou rukou a závet napísaný inou osobou v §§ 578 a 579. Spojenie viacerých listov závetu však neupravoval. Návrh pripravovaného čsl. občianskeho zákonníka (ktorý koncom tridsiatych rokov existoval už v pragrafovanom znení) v §§ 534 a 535 chcel túto otázku riešiť vo forme doporučenia a to tak, že ak je posledný poriadok (závet) zložený z niekoľkých listov, doporučuje sa spojiť listy tak, aby nebolo nebezpečenstvo podvrhu. Právna teória i prax riešila túto otázku v súlade

s rakúskou judikatúrou publikovanou v Zbierke rozhodnutí Glaser – Unger pod č. 793, 9523, 12364 a 13887, v zmysle ktorej posledný poriadok napísaný na nespojených listoch, z ktorých len na poslednom je dátum a podpis, je platný, ak sú tieto listy pravé a súvislého obsahu (F. Rouček - J.Sedláček: Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi, Praha 1936, díl III., str. 113, č. 3). Na území Slovenska upravoval formálne náležitosti závetov zák. čl. XVI/1876 o náležitostiach závetu, dedičských zmlúv a darovaní pre prípad smrti. Tento zákon v § 8 predpisoval ako podmienku platnosti závetu, aby bol závet pozostávajúci z viacerých hárkov zošitý a oba konce nite závetcom a - ak je potrebné použiť svedkov - ešte aspoň jedným svedkom ich pečatľami zapečatené. Účelom tejto právnej úpravy bolo, aby hárky (archy) nemohli byť vymenené. Podľa uhorskej judikatúry závet vykazujúci nedostatok tejto formálnej náležitosti bol ešte aj v tom prípade neplatný, ak bolo vymenenie jednotlivých hárkov vylúčené (Kúria, zás. rozhodnutie čis. 255, Fajnor-Záturecký: Zásadné rozhodnutia býv. uh. kr. Kúrie a Najvyššieho súdu Čsl. republiky vo veciach občianskych z oboru práva súkromného platného na Slovensku a v Podkarpatskej Rusi, Právnická jednota na Slovensku v Bratislave 1927, str. 1043).

Prijatím tzv. stredného Obč. zákoníka - zákona č. 141/1950 Sb. - s účinnosťou od 1.1.1950 bol zák. čl. XVI/1876 zrušený. Požiadavky na spojenie viacerých listov závetu v tomto Obč. zákoníku a ani v teraz platnom Obč. zákoníku neboli upravené. Je teda zrejmé, že uvedené právne normy v tejto otázke prevzali právnu úpravu AGBG. Právna teória preto riešila problém viacerých listov závetu v podstate v súlade s judikatúrou publikovanou v Zbierke rozhodnutí Glaser-Unger, a to formulovaním záveru, že ak je závet napísaný na dvoch alebo viacerých navzájom voľných listoch, postačuje podpis porúčiteľa aj len na poslednom liste za predpokladu, že je súvislosť, náväznosť a autenticnosť (pravosť) všetkých listov nepochybná (Občanský zákoník - Komentář, Díl II., Panorama Praha 1987, str. 694). Podľa názoru dovolacieho súdu je tento záver pri nezmenenej právnej úprave stále použiteľný. To znamená, že ak listina závetu pozostáva z viacerých listov, ktoré nie sú pevne spojené (spojenie kovovou sponou - spinkou - nie je takýmto spojením), alebo nie sú vôbec spojené, právnym následkom tejto skutočnosti nie je bez ďalšieho neplatnosť ale ani platnosť závetu. Záver o platnosti závetu v takomto prípade vyžaduje splnenie podmienky, že tu nie sú pochybnosti o pravosti, pravdivosti, súvislosti a nadväznosti jednotlivých listov závetu.

V prejednávanej veci odvolací súd, riadiac sa nesprávnym právnym názorom v otázke právnych následkov nie pevného spojenia jednotlivých listov závetu, nevenoval pozornosť okolnostiam, ktoré sú spôsobilé, resp. ktoré by mohli byť spôsobilé založiť pochybnosti o pravosti, pravdivosti a súvislosti oboch listov závetu a vydedenia. Nesprávne preto vyhodnotil rozpor medzi textom závetu na prvom liste, v ktorom sa uvádza, že poručiteľ ho spisuje v prítomnosti svedkov, a skutkovým zistením vyplývajúcim z vykonaného dokazovania, podľa ktorého tomu tak nebolo. Nezaoberal sa okolnosťou spochybňujúcou súvislosť listov závetu z toho hľadiska, že na prvom liste poručiteľ započítava žalobcom finančné dary a na druhom liste ich z dedenia vylučuje vydedením. Nevykonal dokazovanie na tvrdenie žalobcov, že poručiteľ, ktorý závet podľa jeho výslovného znenia spisoval sám, neovládal právnú terminológiu v ňom použitú. Nehodnotil ani ďalšie skutočnosti, ktoré môžu byť pre posúdenie veci právne významné, a to že jedným zo svedkov závetu bol priateľ žalovanej, ktorý ak by spĺňal podmienku blízkej osoby, nebol by spôsobilým svedkom závetu v zmysle § 476f Obč. zákonníka, a že žalovaná predložila závet až takmer po X. rokoch od smrti poručiteľa.

So zreteľom na uvedené dovolací súd rozsudok odvolacieho súdu podľa § 243b ods. 2 veta prvá O.s.p. v dovolaní napadnutom zmeňujúcim výroku o zamietnutí žaloby a v súvisiacom výroku o trovách konania zrušil a vec mu v rozsahu zrušenia vrátil na ďalšie konanie. V súvislosti so žalobou v časti o určenie neplatnosti vydedenia dovolací súd však poznamenáva, že vzhľadom na právoplatnosť výroku o určení neexistencie dôvodov vydedenia, bude potrebné sa zaoberať otázkou naliehavého právneho záujmu na takomto určení.

P o u č e n i e : Proti tomuto uzneseniu nie je prípustný opravný prostriedok.

V Bratislave 28. júla 2010

JUDr. Rudolf Čirč, v.r.
predseda senátu

Za správnosť vyhotovenia :

Patrícia Špacírová